

KADIN ROMANCILARIMIZ

Muallim arkadaşlarımla lise ve muallim mektepleri talebelerinin ne gibi kitaplar okuduklarına dair konuşuyorduk. Muallim mekteplerinden birinde çalışan bir arkadaşım, kendi talebeleri arasında kadın muharrirlerden birinin romanlarının pek revaçta olduğunu söyledi. “Koltuklarının altında onun kitaplarından biri olduğu halde derse girip çıkarlar”, dedi.

Kim bu muharrir? diye sordum. O kitapları sen okudun mu?

Arkadaşım vaktinin darlığından dolayı okuyamadığını söyledi. O günden sonra kitapçı camekânlarını gözlemeye başladım. İsimlerini bile işitmemiş olduğum kadın muharrirlerin kitapları gözüme çarpmaya başladı. Kendi kendime, “zaman ilerliyor, ben geride kalıyorum, dedim. Yeni muharrirler türemiş de benim haberim yok”. İki büyük kitapçıya girerek, en çok hangi kitapları sattıklarını sorduğum zaman, diğer kitaplar arasında iki kadın muharririn eserlerini de saydılar. Altı kitap da ben satın aldım. Kitapçı bunlardan birini elinde tutarak, “bakın bundan evvelsi gün on tane gelmişti, bugün siz sonuncusunu alıyorsunuz”, dedi. Evde paketi açtığım zaman bu romanların hemen hepsinin üzerinde “ikinci basılış” ibaresini okudum ve bu muharrirlere adeta gıpta ettim. Elimdeki altı kitaptan üçü bir kadın muharrire, ikisi bir diğerine, biri de bir üçüncüye aitti^(*). Bunları bitirdiğim zaman hepsinin, anlatılan vakaların ayrılığına ve muharrirlerin başka olmasına rağmen, aynı umumî kalıba girdiğini, müşterek vasıflar gösterdiğini biraz da hayretle gördüm. Bir defa bunların hepsi sadece birer “aşk” hikâyesidir. Kitapların siklet merkezi bu hikâyelerin inkişafı, bir düğüm noktasına erişmesi, ve sonunda düğümün çözülmesidir. İyi, kuvvetli romanları vasıflandıran karakter tahlili, insan şahsiyetinin derinliklerine inerek incelemek, bu kitaplarda mevcut değildir. Yalnız bir tanesinde böyle bir teşebbüs mevcutsa da bu gayet acemî bir psikoloji ve belki daha da acemî bir üslûpla yapılmıştır.

Muharririn hayat görüşünü, veya mevcut içtimaî muhitin, şartlarının tahlilini de aramak beyhude bir teşebbüstür. Vakalar adeta bir “içtimai boşluk” içinde geçer, daha geniş cemiyet çerçevesinde geçen hâdiselerin hikâyenin kahramanları üzerine bir tesiri yoktur, onlar sadece kendi küçük şahsî meseleleri, “kalp çarpıntıları” ile meşgul olurlar. Hikâyelerden birinin mevzuu Balkan Harbi ve Büyük Harp senelerinde ve sonra da Rusyada ihtilâl zamanında geçer. Fakat bütün bu büyük içtimai sarsıntılar hikâyenin şahıslarını alâkadar etmez, bu hâdiseler romanda sadece hâdiselerin tarihini tesbit için kullanılmıştır. Aynı muharririn diğer bir kitabı da, Balkan Harbi, Büyük Harp ve İstiklâl Harbi senelerini ihtiva eder, fakat burada da bu seneler zarfında memleketin hali, hikâyede şahısların başından geçenler hazfedilmiştir. Bütün bu devir sükûtle geçiştirilerek, aşk hikâyesinin nasıl sona erdiği ile meşgul olunur.

Kitapların hepsi, başından sonuna kadar, vıcık vıcık, yapışkan, fazla şekerli bir

şurup gibi iç bayıltıcı bir santimantalizm ile doludur. Okuyucunun sathî, basma kalıp hislerine hitap etmek, ona tatlı göz yaşları döktürmek, “zavallı çocuk” veya, “zavallı genç kız” dedirtmek için lâzım gelen bütün unsurlar seferber edilmiştir. Altı romanın altısında da hikâyelerin kahramanları küçük yaşta öksüz kalmışlardır. “Hayatın yükünü” yalnız başlarına taşımışlardır; mamafih muharrir, gerek kendini, gerek okuyucuyu fazla yormamak için, bu hayat yükünün fazla ağır olmamasına dikkat eder. Öksüz kalan şahıslar hiç bir zaman hakikî sefalet, hakikî hayat meseleleri ile karşılaşmazlar; aileden kalan emlakî satıp savurarak, veya tam vaktinde yetişen iyi kalpli, zengin bir şahsın himayesine girerek geçinip giderler. İkinci santimantal unsur: ölen sevgili bir insana, anne, baba, veya diğer bir büyüğe, edilen bir yemin veya ölenin bıraktığı bir vasiyet vardır. Genç kız veya erkek, bu yemini tutmak, veya vasiyeti yerine getirmek için “ulvî fedakârlık” da bulunur, ızdırap çeker; mamafi, bu fedakârlıkların sonu umumiyetle tatlıya bağlanır. Kitaplardan biri istisna edilirse, hikâyenin kahramanı genç kız veya genç erkek bütün iyi vasıfları kendilerinde toplayan insanlardır: Güzellik, neşe, zekâ, tahsil, servet. Bazan genç kız servet bakımından bir az zorda olabilir, fakat aşık olduğu ve sonunda evlendiği erkek adeta Karun gibi zengin olduğundan ona, otomobilli, Avrupa seyahatli, Suadiye ve Boğaziçinde köşklü bir hayat temin eder. Görülüyor ki bu bakımdan bu romanlar, genç ve güzel sultan, şehzade veya prenslere dair çocuklukta dinlenen masallara benziyor. Romanlarda genç kızın tutulduğu insan, masalların modernleştirilmiş şehzade veya prensidir; bütün meziyetleri haizdir. Genç kız da modernleştirilmiş bir sultan veya prenses, yahut da servetten mada bütün meziyetleri haiz fevkalâde bir kızdır. Şehzade ona âşık olur ve evlenerek kızın servet noksanlığını tamamlar. Romanların bu masal vasfını taşımasının ifade ettiği mana mühimdir. Olgun bir insanın esas vasıflarından biri realiteyi hayal ve fantaziye tercih etmesidir. Hayatımızın hiç bir devresinde hayal kurmaktan kendimizi tamamen kurtaramayız, çünkü hiç bir zaman hayatımızın reel şartları bizi tamamen tatmin etmez; fakat hayal ve hakikatin hayatımızda işgal ettiği nisbî mevkie göre olgun ve reşit bir insan veya hissen çocukluk devresini aşmamış bir insanızdır. Bahsettiğim romanlarda masal yani hayal vasfının bu kadar bariz ve kuvvetli oluşu, bunları okuyan gençlerin ruhi inkişaflarının ne durumda olduğunu dolayısıyla gösteren bir delildir. Gençlerimiz bu nevi romanlardan hoşlanıyor ve onları okuyorlarsa, bunun iki manası vardır. (1) Gençlerimizin ruhi inkişafları icap eden seyri takip ederek olgunluk çağına erişmemiştir. İlmî malûmat edinmişlerse, zihni kabiliyetleri inkişaf etmişse bile hissî hayatlarının inkişafı geride kalmış, çocukluk devresinin hayal ve fantazi âleminde kurtulamamıştır. (2) Bu gençlerin edebî terbiyesi eksiktir. Bu romanların ekserisinin üzerinde “edebî roman” ibaresi yazılmış olmasına rağmen, aslında edebî bir kıymetleri yoktur, veya pek azdır. Gençlerimiz “büyük roman” nedir? Ne gibi vasıfları taşır? Bilmiyorlar ve ancak bu nevi romanları aramayı ve istemeyi öğrenmemişler, demektir. Kanatımca, derslerde edebiyatın nazari ve malûmat kısmı üzerinde durmaktan ise, gençlere bol bol şiir, roman ve *essaie* okutalım ve bunların tahlil ve tenkitlerini, sınıfta mukayeselerini yaparak gençlerde “edebî bir miyar”ın teşekkül etmesine çalışalım. Onlara, okuyacakları kitapları titiz bir surette seçmelerini öğretmeliyiz.

Bahsettiğim bu kitaplarda şahıslar, adeta “içtimâî bir boşlukta” yaşıyorlar, de-

dim. Filvaki bu kitaplar, anlattıkları vakaların geçtiği zamanlarda mevcut daha geniş cemiyet çerçevesile alâkadar olmuyorlar ve şahısları bütün içtimaî münasebetlerinde göstermiyorlarsa da, diğer bir bakımdan bugünkü cemiyetin bazı noktalarını aksettiriyorlar: Bu romanlarda bugünkü içtimaî kıymetlerin bir aksini, yani bugün iyi, şayanı arzu addedilen şeylerin neler olduğunu dolayısıyla görüyoruz. Şahsî mezizyetler kadar, belki daha da fazla, içtimaî mevki üstünlüğü ve servet mühim bir yer tutuyor. Romanlardaki şahıslar eski bir paşa, büyük bir memur, bir sefir v.s. ailesine mensupturlar; bugünkü hayat şartları içinde de az çok mevkilerini devam ettirmişlerdir. Aile mevkiinden ve ananesinden gelen bir gurur, “kibarlık” vardır. Avrupa kapı komşusu gibidir; oraya hemen seyahat edilir. Otomobil, tramvay ve otobüs kadar ve hattâ daha çok ve daha kolay kullanılan bir nakil vasıtasıdır. Arada bir kotra gezintilerinde de bahsedilir. “Zengin bir talip” iyi bir kıymettir, genç kızın böyle bir talibi reddetmesi doğru değildir; ama hikâyenin kahramanı genç kız bu nevi kıymetleri reddeder, çünkü servetin yanında, yeni bir kıymet daha belirmiştir: Aşk. Genç kız, “iyi kıymetleri” sevmeyi için red ettiğinden dolayı kendini adeta kabahatli his eder ve kendisinin mazur görülmesini talep eder. Mamafî, servet ve içtimaî mevki hiç bir zaman aşka feda edilmez; genç kızın nihayet aşık olduğu adam da zengin ve mevki sahibidir. Evlenmede aşkın bir kıymet teşkil edişi bizim cemiyetimiz için nisbeten yenidir. Eskiden bir genç kız için “sevişti de evlendi” demek, bir muahezeyi, menfi bir hükmü ifade ederdi. Hâlâ da büyük anne, anne ve teyzelerimiz için vaziyet az çok böyledir. Evlenmelerin çoğu aileler tarafından, aşk için içine karıştırılmadan, tanzim edilir.

Okuduğum romanlarda öne sürülen aşk da, bu hissini çok romantik bir şekli, daha ziyade “on dokuzuncu asır Avrupasının aşkı”dır. Bu anlayışa göre, her bir insanın sevebileceği, mesut olabileceği diğer tek bir insan vardır. Bu insanı beklemek lâzımdır: vakti gelince “kader” bu iki insanı birleştirir ve onlar da “muratlarına erecek” mesut ve müreffeh yaşarlar. Bu bahse dair geçenlerde şakacı bir ecnebi muharirinin bir fıkrasını okuyordum. Diyordu ki: “Her insanın dünyada tek bir eşi olduğu ve bir gün ona rastlayacağı umumî bir kanaattir. Halbuki, evlenen çiftlerden her biri diğer iki bin muhtemel insandan birile evlenip aynı derece de mesut olabilirlerdi. Hem ne gariptir ki, dünyadaki bütün insanlar içinde tek bir tane olan bu eş, tesadüfen aynı mahalle, şehir veya müessesede bulunan bir insan olur.”

Edebiyatımızın halka inmediği, bilhassa köylü ile meşgul olmadığı daima tekrar edilip duran bir meseledir. Halbuki köylüye, şehirdeki kitlelere inmekten vazgeçtik, bugünkü romanların çoğu, orta halli şehir halkının, bu romanları okuyanların, sizin ve benim hayatımıza benzer hayatları da aksettirmekten uzak bulunuyor. Bu romanlardan birinde sarışın bir genç kızın başı Rambrandt’ın tablolarındaki başlara benzetiliyor. (Kaçımız bu ressamın tablolarını biliriz? Böyle bir tarif bize bir şey ifade eder mi?) Diğer birinde İtalyan kiliselerindeki freskolardan bahsediliyor. Hele bir üçüncüsünde bir arkadaş diğerini “bu medenî asırda telefon almayacak kadar insan kaçkını” olmakla ittiham eder. (Evlerimizin yüzde kaçında telefon vardır? Bizde telefon bu kadar mı taammüm etmiştir?) Ve nihayet, yukarıda da işaret ettiğim gibi, bu hikâyelerde anlatılan hayat Suadiye, Boğaziçi ve Çamlıcada ve Avrupa şehirlerinde geçer; otomobillerden, kotradan, balolardan dem vurulur. Ma-

mafi, benim bu satırları yazmaktan maksadım bu romancılarımızı ittiham etmek değildir. Tiyatro, resim ve umumiyetle sanat bahislerinde de işaret ettiğimiz gibi, sanat, kısmen olsun, dileyici, seyirci ve okuyucuya uymak mecburiyetindedir. Eğer bu romanlarda yukarıda anlattığımız neviden bir hayat adeta yegâne ideal hayat olarak ortaya sürülüyorsa, bu romanlar gençlerimize içtimâî idealler, içtimâî hizmet ve fedakârlık gayeleri aşılamıyor diye öfkelenmiyelim. Roman muharrirlerinin ahlâk hocalığı etmiye mecburiyetleri yoktur. Bu kitaplar “içtimâî kıymet”leri yaratmıyorlar, mevcut olanları aksettiriyorlar; bize, hiç değilse bir kısım okuyucu için hayatta kıymet verilen şeylerin ne olduğunu dolayısıyla anlatıyorlar. Tasvir ettikleri hayat tarzı, öne sürdükleri kıymetler okuyucuya uygun olduğundan bu kitapların sürümü bu kadar fazladır. Bu romanlar, beğenmediğimiz bir vaziyetin sebebi olmaktan ziyade onun bir ifadesi, “ârazı”dır. Hâdiselerin sebebini, mesuliyetini, şahıslara yüklemeyiz. Vaktiyle okumuş olduğum, anlayışlı bir muharririn dediği gibi, hâdiselerin sebeplerini araştırırken, kimler mesul? diye değil, hangi âmiller mesul? diye bir sual sormalıyız.

(*) *Muazzez Tahsin Berkand, Sonsuz Gece, Bahar Çiçeği, O ve Kızı; Kerime Nadir, Hıçkırık, Kabahat Bende mi?, Mevrure Sami, Leylaklar Açarken. Bu muharrirlerin başka kitapları ve başka kadın romancılar da var; maalesef onları okuyamadım.*

Yurt ve Dünya, Sayı 8, Ağustos 1941